

Az angol és amerikai unitáriusok üdvözlőlevele a Dávid Ferencz ünnepélyen.

Az angol unitáriusok nevében *Harrison János*, a Ferencz József-rend lovagja, a francia becsületrend tulajdonosa, a brit és külföldi unitárius társulat volt elnöke és kiküldött képviselője a Dávid Ferencz ünnepélyen, aug. 20-án a következő üdvözlő beszédet mondotta :

Az angol unitárius egyházban elfoglalt állásom egyik legszebb kiváltságának tartom, hogy az egyesült királyság unitáriusainak üdvözlőlevelét én tolmácsolhatom ez alkalommal a magyarországi unitárius egyház híveinek.

Engem ért az a szerep, hogy ez alkalommal a brit és külföldi unitárius társulatot, a mi legrégebbi felekezeti szervezeteinket képviseljem. Ez a társulat méltán viseli az egyesült királyság unitárius és szabad keresztény egyházainak bizalmát, mert fáradhatatlan buzgósággal működik azoknak a magasztos elveknek terjesztésén, a melyek világszerte oly becsesek a szabadelvű kereszténység hívei előtt.

Örömet még az is fokozza, hogy Nagybritánia unitárius egyházainak számos kiváltsága csoportosul e pillanatban körülöttem, a kiknek érzése a Magyar Testvéregyházak iránti szeretetben egy az enyémmel. Mindnyájan érezzük, hogy közös hit szent köteléke kapcsol össze egymással. Mindnyájunknak hő vágyunk a gondolat felszabadulása útján a szabad vallás terjedése. Mindnyájan megvagyunk győződve, hogy egymás buzdítása és inspirálása által ezt a célt szolgálják közös összejöveteleink is.

Nagy örömeinkre szolgál szemtől-szemben látni azokat, a kiknek céljai és vágyai egyek a mieinkkel; élvezni szives vendégszeretetüket; érezni, hogy bármily nagy távolság is választ el egymástól a térben: szívben, lélekben, mégis közel állunk egymáshoz, mert a szabadelvű és észszerű vallás nemes és lélekemelő terjedése egyformán közös eszményünk.

Sajnálom, hogy két kiváló tagja az angol unitárius felekezetnek s egyszersmind tisztviselője a brit és külföldi unitárius társulatnak, e gyülekezeten nem vehet részt. Az egyik Tisztelendő Hargrove Károly úr Leedsből, társulatunk elnöke; a másik Tisztelendő Bowie Copeland W. társulatunk titkára. E két férfi nevét önök jól ismerik, mint mindazok, a kiket a szabad vallás ügye érdekel. Hargrove úr kiváló értelmi tehetségeivel s fáradhatatlan tevékenységével mind hazánkban, mind gyarmataiban, hitsorsosaink kiváló szeretetének és becsülésének örvend. Megnyerte a legnagyobb kitüntetést is, a melylyel pályatársai felruházhatták s most mint elnöke a brit és külföldi unitárius társulatnak, áraszt fényt arra a nevezetes állásra, a melyet elfoglal. Sajnálatraméltó körülmény, hogy a berlini nemzetközi konferenciával kapcsolatos nagy elfoglaltsága miatt e hosszabb utazásra nem vállalkozhatott.

Tisztelendő Bowie Copeland W. a társulat buzgó és tevékeny titkára egészségi okokból nem csatlakozhatott az angol egyházak ez alkalommal megjelent képviselőihez. Hivatalának bokros teendői közt a túlesigázott munkásság súlyos beteggé tette s noha most már jobban van, érezte, hogy ilyen hosszas, kimerítő utazásra még sem vállalkozhatik. Mi, az önök közt megjelent küldöttség, neki és az ő ügyes rendezésének köszönhetjük kirándulásunk sikerét. Lehetetlenség túlbecsülni azoknak a szolgálatoknak értékét, a melyeket Bowie úr minden unitárius ügy szolgálatában kifejt. Elmaradását ez alkalommal nagyon sajnálhatjuk.

Mi, Nagybritánia unitáriusai, hosszú útra keltünk e nevezetes alkalommal, hogy magyar testvéreink iránt érzett rokonérzésünknek és szeretetünknek kifejezést adjunk; hogy részt vegyünk önökkel a nagy unitárius vértann, Dávid Ferencz születésének 400-ik évfordulóján rendezett, ez emlékünnepen. A vallásszabadság vértanuja volt ő; neki az unitárizmus eszményi ügye nemcsak az önök hazájában, hanem világszerte sokat köszönhet. Ám azért neve mégis az unitárius egyház megalapításával van elválhatlan kapcsolatban s vallása szabad eszméinek jótéteményeit első sorban önök, magyar unitáriusok, az ő hitsorsosai, de másodsorban önök, magyarok, az ő honfitársai élvezék. Mert bámulatos dolog az, hogy Erdélyben már majdnem 350 évvel ezelőtt lelkiismeret-szabadságot és jogegyenlőséget élveztek az összes keresztény hitfelekezetek — oly korban, a mikor még nálunk s más országokban virágzott a hitüldözés, s a vallásszabadság teljesen ismeretlen fogalom volt.

Tisztelet a Dávid Ferencz emlékének. Az ő dicső élete s vértanu halála táplálta azok lelkesedését, a kik a lelkiismeret szabadságát s az egyéni ítélet jogát vallásos kérdésekben a lélek oly elidegeníthetetlen javainak tekintik, hogy azok papi és világi hatalom megsemmisítő támadásainak egyformán ellenállanak. A vallásszabadság ilyen harczosai, — az irás szerint, — a föld áldásai s befolyásuk és tekintélyük csak növekszik az éveknek folyamán, mindazok előtt, a kik követik őket az igazság- és kötelességérzetben. Az ő példájuknak buzdító és lelkesítő ereje működik ma is világszerte azokban, a kik a vallásszabadság szent ügyének diadaláért küzdenek.

Mi, Nagybrittánia unitáriusai, teljes elismeréssel adózunk a magyar reformátor hatásában is oly termékeny szellemének. A tiszta és észszerű vallás elveit nagyrabecsüljük s szívvel-lélekkel csatlakozunk önökhöz az igaz jellem és élet iránt érzett kegyeletükben. Mert ő nem riadt vissza attól, hogy feláldozzon mindent, még az életét is, az igazságért. Hadd öntsön az ő példája lelkesedést a világ bármely részén lakó unitárius hívőbe s buzdítson mindnyájunkat a szabadelvű kereszténység mellett további lankadatlan küzdelemre. Hadd bizonyítsa be a polgári és vallási szabadság érdekében végzett munkánk sikere azt, hogy hasznunkra tudtuk fordítani nagy hitelődeink példáját s hogy a szabadság és igazság vértanui, a világ bármely részén, nem szenvedtek hiába. Köszönjük azt a nemes hagyományt nekik, hogy Isten imádásában a lelkiismeret parancsol s hogy a lelkiismeret szavát követni, még az élet feláldozása árán is, szent kötelessége az embernek. Hadd bizonyítsuk be hát mi is, bármely földön lakó unitáriusok, hogy méltó utódai vagyunk a lelkiismeret szabadságáért szenvedett és meghalt nagy hitelődeinknek.

Örülünk kell az ilyen alkalmaknak, mint a minő a mostani: Dávid Ferencz születése 400 adik évfordulójának emlékünnepe, mert lehetővé teszik, hogy különböző országokban lakó unitáriusok időnként találkozzanak a testvéri szeretet kölcsönös ápolására s egymás buzdítására. Mi örvendünk annak, ha más országokban lakó unitáriusokkal szorosabb kapcsolatba léphetünk; ha élvezhetjük a lelki közösség érzését azokkal, a kiknek hitelvei és vágyai a mienkkel megegyeznek; ha érezhetjük, hogy noha nyelvkülönbség választ el bennünket egymástól -- ez a különbség nem igazi választófal ott, a hol a szeretet és lelkirokonság testvéri érzése alkotja a kapcsolatot.

A nemzetközi összejövetelek hasznosak sok tekintetben az oly vallásfelekezetet tagjainak, a milyen a miénk is. Buzdítólag és fel-emelőleg hatnak ránk is, reménységgel táplálnak arra nézve, hogy annak az ügynek, a melynek sikeréért különböző munkakörökben legjobb erőinket áldozzuk, végleges diadala el nem maradhat. Azt a körülményt, hogy az unitárius hitelveket nyíltan vallók száma ez idő szerint csekély, bátran figyelmen kívül hagyhatjuk, ha arra gondolunk, hogy az a befolyás, melyet ezek a hitelvek gyakorolnak, nagy és hatalmas s ha lassan is, de annál biztosabban érezhetővé válik az összes keresztény egyházakban. Tévedés volna szabadelvű vallásunk elveinek sikerét az egyházközségek száma, vagy tagjainak népessége alapján mérlegelni. Magasabb néző pontra kell helyezkednünk, ha megakarjuk látni, hogy milyen hódító erővel törtek előre a szabadelvű vallásos eszmék az utóbbi 40—50 év alatt.

Vegyük csak például a Nagy Britanniában lévő egyházakat. A változás, a melyen a nem unitárius egyházak átmentek, majdnem a csodával határos. Egykor az orthodoxia legerősebb várának tekintett más felekezetű templomok szószékeiről ma oly papok beszélnek, a kiknek nézetei sok tekintetben szintoly szabadelvűek, mint a miénk s a kiknek hitelvei, a nevet kivéve, minden egyéb tekintetben unitáriusok. A vallásos hit kérdéseiben erős szabadelvű áramlat ostromolja az orthodox egyházakat, buzdítva s a jövő iránti szép reményekkel töltve el azokat, a kik a szabad vallásos elvek szolgálatában állanak.

Ez a felébredés, ez az angol orthodoxia vezetőiben beállott változás annak a jó magnak tulajdonítható, a melyet a mi hitelódeink a multban vetettek. Olyan emberek voltak ők, a kik szintűgy, mint az a vértanú, a kinek emlékét ma ünnepeljük -- nem riadtak vissza, hogy önmagukat feláldozzák, ha a lelkiismeret úgy parancsolta. Munkájuk gyümölese a mi örökségünk. Tartsuk tehát soha nem szünő hálás emlékezetben nagy tetteiket s ne feledjük, hogy nekünk is szent kötelességünk szabad vallásunk elveinek terjesztése és ápolása. Ezért a kötelességért ők életüket áldozták, legyünk készen tehát mi is, hogy dolgozzunk s ha kell, szenvedjünk érte.

A szabad és észszerű vallás ügye melletti küzdelmeinkben elég buzdításul szolgálhat nekünk, ha egy tekintetet vettünk az úgynevezett orthodox egyházak jelenlegi helyzetére a kereszténység egész vonalán. Megezáfolthatatlan bizonyítékaink vannak arra, hogy a régi hitezikkekhez való engedelmes ragaszkodás és hiúság ma már nem az, a mi a multban volt. Értelmes és gondolkozó emberek mindenütt

hangosan követelnek valamit, a mi az okossággal és józan észszel megegyezik. A vallásszabadság érdekében megindult mozgalom, a melyre oly nemes példát szolgáltatnak önök majdnem 400 évvel ezelőtt, napról napra erősödik világszerte s hisszük, hogy a végén minden akadályt elsöpör útajából. A régi babonás hit nem állhat ellene a haladásnak s a miveltség terjedésének. A mai embernek az észszerű és érthető hit kenyerere kell s így nem csoda, ha visszautasítja az elavult papok gyártotta hitezikkek követ. A mai ember türelmetlen azokkal a korlátokkal szemben, a melyeket a papok állítottak fel azért, hogy elzárják előle a teremtőjéhez vezető egyenes és közvetlen utat. Mindenütt több világosságért eseng. Világosságért, a mely eloszlassa a tudatlanság és babona ködét. Világosságért, a mely tisztább belátásra vezesse őt, Isten jellemét és tulajdonságait illetőleg. Világosságért, a mely lehetővé tegye, hogy teremtőjét ne csak homályosan, mintegy tükörben, hanem szellemi látással szemtől-szembe láthassa. A huszadik század szabadelvű keresztény egyházainak dicső alkalom kínálkozik. Az ő hivatásuk: fáradhatatlan, komoly munkássággal küzdeni egy igaz és észszerű vallásért. Rájuk hárul az a szent kötelesség, hogy az örökkévaló természetéről és céljairól tisztább és felvilágosultabb nézeteket terjesztszenek. Oly nézeteket, melyek teljesen kielégíthessék azokat is, a kik papi segítség nélkül, maguk akarnak gondolkozni és határozni vallásos dolgokban.

Az én kívánságom az, hogy az unitárius egyházak mindenütt legyenek méltók arra a nagy feladatra, a melynek megvalósulása csak teljes buzgalom és odaadó komoly munka árán lehetséges. Hogy ne ingadozzanak soha, mikor arról van szó, hogy oly vallásos elveket terjesztszenek, a melyek egyszerűségükkel mintegy kínálkoznak azoknak, a kik lélekben és igazságban akarnak közeledni a mennyei atyához. Erős a hitünk, hogy minden országban az unitárius egyházak feladata: kielégíteni embertársaink vágyát egy tisztább, felvilágosultabb és észszerűbb vallásra nézve. A feladat nehéz, kevesen is vagyunk, de bizunk, hogy a Mindenható nem tagadja meg erejét és szellemét attól a munkától, a melyet ő bizott ránk.

Záradékol — kedves magyar testvéreink — fogadják önök még egyszer az angol unitáriusok legszivesebb üdvözlését s legforróbb baráti érzelmeinek nyilvánítását. Az Isten áldja meg önöket s adjon sikert munkájuknak az emberiség javára.

Az *amerikai unitáriusok* nevében *St. John Károly* filadelfiai lelkész, az amerikai unitárius társulat képviselője és volt titkára mondott bevezető szavak után üdvözetet s nyújtotta át üdvözlő iratukat:

Önök, kedves testvérek, Dávid Ferencz tiszteletreméltó nevének lobogója alatt a kegyesség és hősiesség hosszú korszakának szentelnek ünnepet. Amerika unitáriusai előtt Dávid Ferencz neve nagy tiszteletben áll. Mi örvendünk annak a rendkívüli pályafutásnak, melyet a magyarországi unitárius egyház megfutott s büszkeségünk, hogy ez egyházat a jelen korban munkatársaink közé számíthatjuk. Az amerikai unitárius társulat *Wendte Károlylyal* együtt engem azzal bizott meg, hogy hozzuk el a társulat szeretetteljes üdvözlését. S adjuk át egyuttal az amerikai unitárius társulatnak Bostonban, május 26-án, nyolczvanötödik évi közgyűlésén, dr. *Lyon H. Vilmos* lelkész indítványára egyhangulag hozott, írásba foglalva, bekötve küldött határozatát, a mit ezennel tiszteletteljesen át is adok.

Az amerikai unitárius társulat határozata :

„Az amerikai unitárius társulat Bostonban, 1910. május 26-án, nyolczvanötödik közgyűlésén a következő határozatot hozta :

Mínhogy a magyarországi unitárius egyház folyó évi aug. hóban ünnepli meg 400-ik évfordulóját Dávid Ferencz születésének, ki Magyarországon az unitárius kereszténység megalapításának martyr püspöke volt, az amerikai unitárius társulat megragadja az alkalmat, hogy kifejezze a testvéregyház iránt érzett háláját és bámulatát azért, hogy oly sok éven át és oly gyakran hősiesség bizonyoságot tettek a dogmák által le nem kötött és szellemi kereszténység mellett és kívánja, hogy legyen e szellem befolyása és előhaladása örökké állandó közöttük.

Egyúttal felkéri a társulat elnökét, dr. Eliot A. Sámuel, titkárát, dr. Wendte W. Károly és St. John E. Károly lelkész urat, hogy képviseljék hivatalosan a társulatot és magukkal vivén ez iratot, emlékünnepejük alkalmával adják át azt személyesen a magyarországi unitárius testvéreknek“.

A berlini congressus.

(1910. aug. 6–10.)

Folyóiratunk utóbbi számában rövid közlemény jelent meg a berlini congressusról, vázolja annak külső lefolyását, felsorolva egyes kiválóbb szereplőinek munkásságát. Az olvasó ebből a pár odavetett vonásból is meggyőződhetett arról, hogy a congressus elődeihez méltó munkát végzett; s egyben és másban — a mi kivált a tudományos készültséget illeti — túl is szárnyalta azokat. Illő tehát, hogy ezzel a nevezetes congressussal, annak belső tartalmával, erkölcsi értékével bővebben foglalkozzunk.

Nevezetes ez a congressus egyfelől azért, mert olyan elemek is nyiltan és minden habozás nélkül részt vettek benne, a kik eddig egy vagy más okból vonakodtak annak szabadelvű zászlója alá szegődni. A protestans orthodoxiának, a katolikus modernizmusnak, a tisztán ethikai alapon álló társulatoknak és szabadgondolkozóknak képviselői, a kik belátták, hogy az általuk vallott elvekre a congressuson való együttműködés csak kedvező fényt vethet, a mennyiben a congressus szabad tért nyit a társadalmi, erkölcsi és hitélet mindennemű megnyilatkozásának s munkásaitól csak őszinteséget és loyaltást követel egymással és a congressust magát létrehívó vezérelvekkel szemben.

Nevezetes ez a congressus másfelől azért, mert magában Németországban is újabb lökést adott a szabadelvű haladásnak, érdekkörébe vonva és együttes munkára serkentve azt a négy nagy protestans egyesületet, a melyek a congressus meghívásában, annak előkészítésében és az ügyek vezetésében tevékeny részt vettek. Most az első alkalommal. A *Protestanverein*-t t. i. és annak testvér-egyesületeit, a rajnai, hannoveri és westpháliai protestans egyesületeket.

Résztvettek benne az említettekén kívül az úgynevezett reformált zsidók, hindu theisták, buddhisták és örmény keresztények,